
"Ochrona prawno-międzynarodowa zabytków i dzieł sztuki w czasie wojny", Cezary Berezowski, Warszawa 1948 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 3/2-3 (10-11), 170-171

1950

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wykaz budowli zabytkowych Warszawy, zniszczonych w 1939—1945, z wyjątkiem kościołów (spis obejmuje 647 obiektów);

Stefan Kozakiewicz, Kościoły katolickie; Witold Suchodolski, Archiwa;

Adam Lewak. Biblioteki naukowe; (Redakcja), Zbiory muzealne;

Zespołowe przedstawienie strat Muzeum Narodowego:

1. Michał Walicki, Malarstwo obce;
2. Jerzy Sienkiewicz, Malarstwo polskie;
3. Michał Walicki, Polska sztuka cehowa (XIV—XIV w.);
4. Maria Bernhardt, Sztuka starożytna;
5. Stanisław Gebethner, Sztuka zdobnicza;
6. Anna Szemiothowa, Gabinet numizmatyczny (dział monet starożytnych);
7. Józef Jodkowski, Gabinet numizmatyczny (dział monet nowożytnych);
8. Maria Mrozińska, Zbiór graficzny;
9. Zofia Rothertowa, Biblioteka;

Stanisław Gepner i Władysław Tomkiewicz, Muzeum Wojska;

Tadeusz Mannteufel, Uniwersytet Warszawski w czasie wojny i okupacji: (wraz z listą strat osobowych).

Publikację uzupełniają reprodukcje najważniejszych zabytków w stanie przed i po zniszczeniu.

Berezowski i Cezary, Ochrona prawno-międzynarodowa zabytków i dzieł sztuki w czasie wojny. Ministerstwo Kultury i Sztuki, Prace i Materiały Wydziału Rewindykacji i Odszkodowań nr 6, Warszawa 1948, ss. 137.

Niezmiernie ciężkie straty kulturalne, jakie poniosła cała prawie Europa w czasie drugiej wojny światowej, ustawicznie narzucały pytanie co do istnienia i zakresu przepisów prawa międzynarodowego w dziedzinie ochrony zabytków. Autor daje wyczerpującą odpowiedź, omawiając po kolei los zabytków i dzieł sztuki w czasie wojny i okupacji w ujęciu prawa międzynarodowego, niezrealizowane projekty nowych umów oraz odpowiedzialność za nieposzanowanie pomników kultury. W świetle tym staje się jasne,

dlatego los tysięcy zabytków w latach 1939—45 był tak tragiczny i jak wielką koniecznością staje się zawarcie nowych i silnych układów międzynarodowych w tym zakresie. Pracę uzupełnia autor omówieniem podstaw prawnych dla żądań rewindykacyjnych polskich. Książka oparta o rozległą i sumienną analizę aktów prawnych i wielką literaturą fachową, jest pierwszą w tej dziedzinie w języku polskim.

Autor omawia kolejno przepisy prawa o ochronie zabytków w czasie wojny, które jest dziełem XIX wieku, skolei przedstawia ochronę projektowaną, wychodząc z założenia, iż dotychczasowe normy prawne w tej dziedzinie są już niewystarczające.

Po omówieniu problemu ochrony zabytków pod władzą okupacyjną, autor w ostatniej części książki omawia zagadnienie odpowiedzialności za nieposzanowanie zabytków i dzieł sztuki. Międzynarodowy Urząd Muzealny ogłosił przerażającą listę strat w stanie posiadania zabytków, zniszczonych w czasie wojny 1939—45 na obszarze Belgii, Francji, Luksemburga, Wielkiej Brytanii, Włoch i Związku Radzieckiego. Zagadnienie odpowiedzialności za nieposzanowanie zabytków i dzieł sztuki w czasie wojny jest częścią zagadnienia odpowiedzialności za pogwałcenie prawa międzynarodowego. Do r. 1939 prawo wojenne stało na stanowisku wyłącznej odpowiedzialności państwa. Po wojnie zyskała większe znaczenie koncepcja odpowiedzialności indywidualnej. Układ czterech mocarstw z dnia 8. VIII. 1945, powołał Międzynarodowy Trybunał Wojskowy celem ukarania zbrodniarzy wojennych, Akt oskarżenia z dnia 18. X. 1945 r. przeciwko 24 oskarżonym zbrodniarzom hitlerowskim wymienia między innymi łupienie własności publicznej i prywatnej i niszczenie pomników kultury w krajach okupowanych (np. zrabowanie 21.903 dzieł sztuki w państwach zachodnich, zniszczenie 427 muzeów w Związku Radzieckim itd.). Współczesne prawo międzynarodowe, wyływające z zasad deklaracji moskiewskiej z r. 1943, uznaje za zbrodnie wojenne

czyny, które w rozumieniu poprzedniego prawa międzynarodowego już były zakazane. Odpowiedzialność jest solidarna, tak jednostki jak i państwa. Prawo haskie zna odszkodowanie za zebrane lub zniszczone mienie (zwrot, zapłata lub ekwiwalent). Należy stąd wyciągnąć ważne wnioski dla Polski: 1) wszelkie nieusprawiedliwione koniecznością wojenną niszczenie zabytków i wywożenie ich z Polski przez hitlerowskich okupantów jest nielegalne, 2) czyny te stanowią zbrodnie wojenne, których sprawcy winni odpowiadać przed sądami polskimi, właściwymi z uwagi na miejsce popełnienia przestępstwa, 3) popełnienie tych czynów bezprawnych daje podstawę do żądania odszkodowania za zubożenie polskiego mienia kulturowego, niezależnie od obowiązku restytucji tych przedmiotów, 4) restytucję zastępczą należy stosować w przypadkach zniszczenia lub nieodnalezienia zabranych zabytków, 5) zapłata odszkodowawcza winna wyrównać straty kulturowe poniesione przez Polskę w okresie od pozbawienia jej danego zabytku lub dzieła sztuki do czasu restytucji zwykłej lub zastępczej. Nie trzeba dodawać, że ukaranie sprawców i odzyskanie strat lub uzyskanie ekwiwalentu zdoła tylko częściowo wyrównać Polsce jej ogromne straty w zakresie dzieł sztuki i zabytków kultury.

J ó z e f B i e l i ń s k i, Zjawiska zachodzące w obrazach (Wiedza Powszechna t. 569, cykl: Konserwacja dzieł sztuki z. I) Czytelnik, 1949. — Bardzo przystępny i krótki zarys głównych zagadnień konserwacji obrazów i malowideł ściennych, omawiający kolejno: treść pojęcia konserwacji, badanie obrazu przed konserwacją, techniki malarskie, przeobrażenia, jakim obrazy ulegają w ciągu czasu, ich choroby i zabiegi regeneracyjne i restauracyjne, poparty licznymi przykładami (m.in. obraz M. B. Częstochowskiej, obrazy Matejki) i ilustracjami.

D a w n a W a r s z a w a w o d n o w i o n e j f o r m i e i n o w e j t r e ś c i. Wydawnictwo Zarządu M. st. War-

szawy. W V rocznicę ogłoszenia Manifestu P.K.W.N., Warszawa 1949.

Jest to przegląd osiągnięć konserwatorskich. Zawiera nast. artykuły i prace: St. Tołwiński — Prezydent Warszawy, Słowo wstępne; Z. Niesiołowska-Rothertowa, Pałac Blanka; W. Padlewski, Warszawa średniowieczna; J. Zachwatowicz, Warszawa poza murami Starego Miasta; P. Bięgański, Roboty konserwatorskie; Zabezpieczenia konserwatorsko-budowlane wykonane w latach 1945—1949 (kronika zbiorowa bogato ilustrowana i uzupełniona 2 tablicami statystycznymi i 1 tablicą ilustrującą plan zabezpieczenia kościoła św. Anny); Bibliografia książki i artykułów z czasopisu konserwacji i odbudowy zabytków Warszawy, opracowana przez H. Szwankowską.

T a d e u s z S e w e r y n, Restauracja okazów etnograficznych. Biblioteka Wiedzy Muzealnej — *Etnografia* t. 2. Nakładem Związku Muzeów w Polsce, Kraków, 1949.

Omawia: restaurację obrazów, skrzyń malowanych, rzeźb, usuwanie plam z drzeworytów, pranie koronek, restaurację ceramiki. Uzupełnia pracę bibliografia.

K a z i m i e r z S i m m, Zwierzęce szkodniki Muzeów. Biblioteka Wiedzy Muzealnej — *Etnografia* t. 3. Nakładem Związku Muzeów w Polsce, Kraków, 1949.

Omówienie zabiegów ochronnych i bezpośredniego niszczenia szkodników oraz przegląd ważniejszych gatunków szkodników (owadów).

II. WYDAWNICTWA PERIODYCZNE

ARCHITEKTURA — Miesięcznik R. IV

B i e g a ń s k i P i o t r, Pomniki architektury w nowej służbie społecznej (nr 8—10, ss. 233—238).

Autor omawia zagadnienie właściwego wykorzystania budowli zabytkowych przez unowocześnienie ich funkcji i zastosowanie do potrzeb nowego życia przy zachowaniu istotnych cech historycznych i wartości plastycznych obiektu. Rozróżnia 3 typy zabytków: 1) budynki, których rodzaj funkcji się nie zmienia, 2) budynki, do których musi być wprowadzona funkcja nowa, całkowicie odmienna od dawnej, 3) obiekty, które nie mają roli użytkowej,